

M U N I

Úvod, základní koncepty, pojmy, problémy

Etika a ochrana dat v byznysovém prostředí

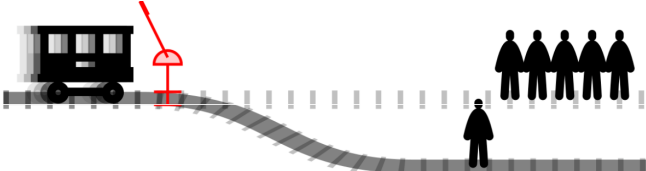
RNDr. Michal Černý, Ph.D.

Úvod

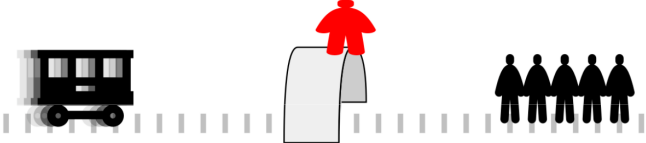
- Co očekáváte?
- Co Vás čeká?
- K čemu je to dobré?

Trolley problem

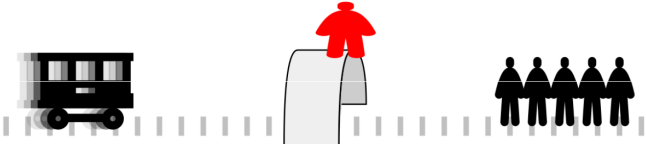
1. The switch
Foot, 1967

2. The fat man
Thomson, 1976

3. The fat villain

Rozdílné otázky

- Co je dobré?
- Co je dovolené?
- Co je legální?
- Co je korektní?
- ...

Svoboda

- Svoboda kovboje na poušti
- Svoboda člověka v samoobsluze
- Svoboda jako hra

- Svoboda k něčemu
- Svoboda od něčeho

- Svoboda není nikdy má vlastní, ale je vždy sociální
- Svobody se překrývají (má svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhého je hloupost)

Pravidla

- Cílem je model společenského chování
- Mohou mít kodifikovanou i nekodifikovanou podobu
- Často jsou složitě protkána z určitých vrstev a zdrojů
- Nemusí být vymahatelná, ale chceme je (většinou) dodržovat
- Pravidla jsou k tomu, abychom si zahráli:
  - Sport
  - Společnost
  - Šachy
  - Rodina
  - ...

Zákon

- Zákon musí být někým formulován, kdo proto má kompetenci
- Musí být vymahatelný
- Musí být splnitelný
- Musí být pochopitelný
- Musí být známý
- Nesmí být retroaktivní

- Je otázkou, zda musí být:
  - Správný
  - Mravný (zákon není minimem morálky!)
  - Spravedlivý
  - Rozumný

Mravnost

- Mravnost – určitá sociální vrstva; jak se čeká, že se budeme chovat:
  - Určuje jí společnost, ale mají ji i zvířata
  - Je zásadní z hlediska možnosti ovlivňovat své vlastní žití s druhými
    - Ve městě nemusíme nosit zbraň
    - V tramvaji nám nevadí stát s rukama nad hlavou vedle ostatních
    - ...
  - Specifickou úrovní je etiketa, kterou mravnost nějak kodifikuje a standardizuje
  - Klíčovým aspektem této vrstvy lidského chování je předvídatelnost a určitá konformita
- Rozhodujícím prvkem je zde kultura a rodinné předávání určitých edukačních vzorců

Morálka

- Ex 23,2: „**Nepřidáš se k většině, když páchá nepravost.**“
- Poslanecký slib: „*Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. **Slibuji na svou čest**, že svůj mandát budu vykonávat v zájmu všeho lidu a **podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.***“
- Slib krajského zastupitele: „*Slibuji věrnost České republice. **Slibuji na svou čest a svědomí**, že svoji funkci budu vykonávat svědomitě, v zájmu kraje a jeho občanů a řídit se Ústavou a zákony České republiky.*“
- Morálka se nedá předeepsat, je vždy spojená s tím, jak se rozhodnu v dané situaci já sám.
- Morálku nelze vymáhat.
- Nelze tvrdit, že druhý morálku nemá. Lze kritizovat nedodržení mravů, ale nikoliv morálky.

Etika

- Řečtina nerozlišuje mezi etikou a morálkou (εθος)
- Εθος j soubor ideálů chování
- Eticky se tedy chová ten, jehož jednání je v souladu s obecnou normou
- V moderním slova smyslu: etika je kritickou reflexí jednání.
- Základní otázkou tedy je – co je to dobro a jak je možné jednat dobře.

Normativní etika

- Co by člověk měl dělat?
- Jaké jsou správné hodnoty?
- **Kantův kategorický imperativ:**
  - *Jednej jen podle té maximy, od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem.*
  - *Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*

Normativní etika II

– Desatero:

- Já jsem Hospodin, tvůj Bůh; já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví. Nebudeš mít jiného boha mimo mne.
  - Nezobrazíš si Boha zpodoběním něčeho, co je nahoře na nebi, dole na zemi nebo ve vodách pod zemí.
  - Nebudeš se ničemu takovému klanět ani tomu sloužit. Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mě nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mě milují a má přikázání zachovávají.
  - Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha. Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména zneužíval.
  - Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinku Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.
  - Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.
  - Nezabiješ.
  - Nesesmilníš.
  - Nepokradeš.
  - Nevydáš proti svému bližnímu křivé svědectví.
  - Nebudeš dychtit po domě svého bližního. Nebudeš dychtit po ženě svého bližního ani po jeho otroku ani po jeho otrokyni ani po jeho býku ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.
- **Ježíš:** „Miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.“ To je největší a první přikázání. Druhé je podobné: „Miluj svého bližního jako sám sebe.“

Normativní etika III

- Obecně se snažíme stanovit zásady dobrého jednání, ale:
  - Je možné takové zásady nalézt univerzálně? Odkud se vezmou?
  - Jsou ale konstruovány čistě kulturně?
  - Je možné nalézt zásady, podle kterých se lze řídit vždy a nejsou příliš obecné?
  - Není pak celé naše konání hodně mechanické?
  - Lze je vůbec dodržet?
- Co znamenají ta pravidla? Mění se nějak jejich výklad (viz Augustin)?

Normativní etika IV

- Je správné zveřejnit informaci o tom, že americkému prezidentovi umírá manželka na rakovinu, když on sám si to nepřeje?
- Je správné zveřejňovat fotografie z letních dovolených politiků?
- Je správné sbírat data o studiu studentů, abychom jim pomohli snížit studijní neúspěšnost?
- Je správné půjčovat v knihovně Mein Kampf?
- Je správné vydávat Mein Kampf?
- Je správné mít speciální otvírací dobu pro seniory v supermarketu?
- Je správné pracovat s personalizovanými slevami?
- ...

Teleologická etika

- Jednej vždy tak, aby tvé jednání mělo dobrý účinek!
- Po ovoci poznáte je!
- Když se kácí les, létají i třísky!

- Ve skutečnosti takto konstruujeme většinu zásad, pravidel a vnitřních řádů. Snažíme se odhadnout dopady kroků a rozhodujeme se podle nich.
- Pro teleologickou etiku je důležitý výsledek, nikoli cesta k němu.

Utilitaristická etika

- Jednej tak, aby balík libostí, převážil nad balíkem nelibostí.
Peter Singer
- Aplikuje se do určité míry teleologické pravidlo – musíme umět predikovat účinky a dává se mu jasné vztahování toho, co je dobro.
- Diskusní slabina – jsou závěry intuitivně přijatelné?
- Sociální slabina – závěry jsou často v rozporu se zákonem nebo mravností.

Etika ctností

- Sledujeme člověka jako autonomní bytost
- Snažíme se vytvořit seznam charakteristik, které by měl mít proto, aby se choval ctnostně
- Ctnost = habituální zvyk konat dobro
- Ctnosti se pojmenovávají lépe, než pravidla, mají většinou široký akceptační rádius – spravedlnost, moudrost, statečnost a uměřenost, ...
- Ale – jak takové ctnosti definovat?

Klíčové osobnosti etiky

- Sokrates – co je to vlastně odvaha, spravedlnost,.....?
- Platon - vládnout mají filosofové
- Aristoteles - zlatá střední cesta
- Ježíš - milujte své nepřátele
- Hobbes - občanská smlouva
- Bentham - štěstí pro co nejvíce lidí
- Kant - kategorický imperativ
- Nietzsche - vůle po moci
- Kierkegaard – jde nám o autentický dobrý vztah s Bohem
- Singer – jde o balíček libostí pro mě samotného
- Buber - mé já vzniká setkáním s druhým ty
- Floridi – snižování entropie v infosféře

Když máme přístup, můžeme ho aplikovat

- Přístupů existuje více – například deskriptivní etika, etika autonomie, odpovědnosti,...
- Vznikají od cca 60. let, ale kořeny jsou mnohem hlubší
- Cílem je pomoci konkrétním profesionálům se správně rozhodovat
- Když máme vybraný přístup, můžeme ho aplikovat:
  - Bioetika a lékařská etika
  - Etika životního prostředí
  - Informační etika
  - Etika techniky
  - Etika vědy
  - Profesní etika
  - Etika informace

Etika dat v byznysovém prostředí

- Sběr dat; Kdo o něm může vědět? Jak o něm říkat zákazníkům?
- Zpracování dat; Jak lze data zpracovávat, co bychom se neměli snažit zjišťovat? Jak o tom s uživateli hovořit?
- Využití dat; Co uděláme se závěry analýzy?
- Jak to souvisí s technologiemi a zákony?
- Dokážeme dohlédnout všechny efekty našeho jednání? Co když ne?

K zamyšlení

- Vyberte si jeden konkrétní etický problém z vaší praxe a zkuste ho analyzovat alespoň dvěma vybranými přístupy etiky. Zkuste formulovat váš vlastní názor na to, jak by bylo dobré se v dané situaci zachovat.

Etika zpracování dat s umělou inteligencí

Základní východiska

- Význam AI při zpracování dat rychle roste
- Neuronové sítě řeší téměř všechno, ale jsou extrémně citlivé na data set, ze kterého se učí
- Roste pocit společenského nebezpečí takových technologií (Black mirror), ale rizika jsou často děsivější než ve filmu.
- Příklady problematických otázek:
  - Má AI rozdávat výpovědi?
  - Má AI třídit zájemce o práci?
  - Má AI nějak kategorizovat zákazníky či klienty (uživatele sociálních sítí)?
- Vše výše uvedené se dělá! Ale chceme to?

Otázka důvěryhodnosti

- Druhy chyb:
  - Špatný dataset
  - Stupid mistake
  - Špatně položené otázky
- Chceme, aby lidé technice věřili, ale co pro to můžeme udělat?
- Klíčovým parametrem v oblasti důvěryhodnosti (rovina "mravnosti") je:
  - Předvídatelnost?
  - Bezpečnost?
  - Pocit, že to stojí za to?
  - ???

Pravidla EU pro vývoj systému s AI

- Možnost řízení a dohledu ze strany člověka
- Robustnost a bezpečnost
- Ochrana soukromí a dat
- Transparentnost
- Rozmanitost, zákaz diskriminace a rovné zacházení
- Společenský a environmentální prospěch
- Odpovědnost

A přidávají se další...

- Podobný rámec má i OECD či G7
- Ale co když se někdo nepřidá? (něčím podobná otázka jako zákaz klonování lidí – Čína, Rusko, Indie, ... kdokoliv)
- Umíme ale reálně nastavit pravidla tak, aby byla dobrá a fungovala?
- Jak pracovat s monopoly?
  - Dobrá AI potřebuje dobrá data (velká data)
  - Ta mají ale jen Big 5: sdílení dat x GDPR
  - Jaká je otázka společenské odpovědnosti?
- Jak pracovat s otevřeným přístupem a otevřenými daty?

Modelové situace

- Má mít Meta (Facebook, Instagram, WhatsApp) data uložená na jednom místě v USA - lepší služby, vyšší bezpečnost, dobro pro uživatele - nebo vždy v zemích původu - GDPR, omezení zpracování dat, garantovaná ochrana?
- Je správné cílit reklamu (relevance x manipulace)?
- Klíčové: prostředí se tak dynamicky vyvíjí, že na něj není možné reagovat legislativně (nikdo na světě to neumí). Jak ale postupovat?

Spojení státu a obchodu

- China Social Score
- Je přijatelné dávat státu data (Microsoft x Apple)? Kdy?
- Jak moc může veřejná moc regulovat složité mezinárodní prostředí?
- Data Retention Policy; zajímavé vedlejší efekty „čistě státního“ nařízení mobilním operátorům.
- Důležitý aspekt: technika a etika jsou propojené. Špatně zabezpečená data, jsou problém. Dostane se k nim stát? Soukromý sektor? Zločinci? „Druhá strana“?

Námitky

- Data byla dostupná vždy
- Člověk se může přece svobodně rozhodnout na síti nebýt
- Člověk se rozhoduje dobrovolně
- AI je jen algoritmická struktura
- Jde o identické problémy, které řešíme dlouhodobě
- Monopoly vznikají přirozeně (a zase někdy zaniknou)
- Se svými daty si mohu dělat, co chci

Některé pokusy o regulaci přístupu k obsahu a datům

- ACTA, SOPA, PIPA
- GDPR
- Právo na zapomnění
- ...

GDPR (2018)

- Osobním údajem je vše, co lze použít pro identifikaci osoby (včetně dynamické IP adresy, identifikátorů atp.)
- Data patří uživateli (zjednodušené)
- Tam, kde je zákonná povinnost se neptáme
- Tam, kde není musí existovat:
  - Svobodná volba odmítnou
  - Časové ohraničení
  - Deskripce toho, co se s daty bude dít
- Instituce je zodpovědná za nakládání s daty

Praktické aspekty práce s daty

- Řízený přístup ke konkrétním datům v institucích
- Šifrování dat
- Šifrování elektronické komunikace
- Bezpečnostní politika, vzdělávání zaměstnanců
- Nastavení politiky zpracování dat
- Reálná implementace řízeného přístupu
- Nastavení skartačních mechanismů
- ...

Co má přednost?

- Právo na informace x ochrana osobních údajů (informace o veřejných osobách)
- Bezpečnostní požadavky x právo na informace (cenzura)
- Pohodlí x ochrana dat (Facebook)
- Právo na soukromí x marketingové zájmy (práce s video záznamy)
- Je přijatelná informační válka? (Ukrajina x Rusko)

Etické aspekty volby výzkumného problému

- Je daná věc zkoumatelná?
- Nemůže se v ní uplatnit interkulturní aspekt vedoucí k neporozumění?
- Nemohou být otázky ve výzkumu pro někoho citlivé x urážlivé?
- Dokážeme provést reálnou anonymizaci
- Dokážeme pracovat s reprezentativní populací

- Většinou je lepší vůbec nezkoumat než jít na hranu (mimo akademický svět)

Etické aspekty sběru dat

- Jak má vypadat informovaný souhlas?
- Jaká data můžeme sbírat?
- Potřebujeme souhlas etické komise? Máme ji?
- Jakým způsobem informovat participanty o sběru dat, jeho účelech a cílech?
- Jak transparentně celou problematiku komunikovat?
- Jak data zabezpečit?
- Jak zajistit řízení přístupu?

Etické aspekty související s uchováním dat

- Lze přeprodávat osobní údaje, data o zákaznících?
- Jakým způsobem je možné řídit přístup k datům?
- Jakým způsobem je možné tyto podmínky měnit?
- Jakým způsobem je možné s uloženými daty manipulovat?
- Jak zajistit reálné dodržení GDPR?
- Jak zajistit skartaci?

Etické aspekty zpracování dat

- Jak popsat, co s daty budeme dělat? Víme to dopředu?
- Je analýza s AI totéž co bez AI?
- Může zpracováním dat vzniknout citlivější údaj než obsahují původní data?
- Můžeme s daty dělat věci, co jsme původně neplánovaly?
- Je vhodné nechat data ležet ladem?
- Jakým způsobem je možné zajistit zpracování dat externí společnostmi?